

Úszó tárlatok

Beszélgetések az egykor Velencei Biennálén részt vevő magyar képzőművészekkel, kurátorokkal, nemzeti biztosokkal

19. rész | Kérdések Timár Katalin* művészettörténészhez

☉ **Bódi Kinga:** Minden országban más és más rendszer alapján döntenek el, ki állíthat ki az adott ország nemzeti pavilonjában. Mit gondolsz a 2002 óta érvényben lévő magyar kuratori pályázati rendszerről, aminek köszönhetően 2007-ben elnyerted a kiállítás-rendezés jogát a Velencei Biennále Magyar Pavilonjában?

☉ **Timár Katalin:** Régóta a nyilvános pályázat híve vagyok, így nagyon örültem, amikor 2002-ben – jórészt az AICA Magyar Tagozatának² nyomására – ezt bevezették. Épp a mi pavilonunk sikere igazolta vissza a pályázati rendszert, mivel egy olyan kurátor-művész konstelláció jött így létre, amelyet kívülről, valamiféle „stratégiai” gondolkodás révén valószínűleg nem lehetett volna kitalálni és létrehozni. Azt mindenképpen szeretném megemlíteni, hogy az én pályázatom csak a második körben nyert, miután az első körben nyertes pályázatot formai okokra hivatkozva utólagosan kizárták (valamint felmerült annak a lehetősége is, hogy a nemzeti biztos maga kéri fel a kiállító művészt, a pályázaton kívül).³

Ez a fiaskó mutatta meg egyébként azt is, hogy milyen hiányosságai vannak a pályázati rendszernek, bár véleményem szerint ezek igazából a tapasztalatlanságból adódtak, amelyeket a későbbi pályázatoknál nagyon helyesen megpróbáltak kiküszöbölni, illetve a mai helyzethez igazítani.

☉ **BK:** Mit jelentett neked művészettörténészként 2007-ben egy olyan megrendezvényen, mint a Velencei Biennále, kiállítást rendezni?

☉ **TK:** Óriási lehetőség volt elsősorban arra, hogy megvalósítsak egy önálló kuratori elképzelést, mely ráadásul hatalmas nemzetközi közönség előtt kerül bemutatásra. Az sem elhanyagolható szempont, hogy a *Biennále*, azaz a Magyar Pavilon költségvetése túlszáz a legtöbb hazai kiállítás esetében rendelkezésre álló pénzen, és így egy komplett projektet lehetett megvalósítani pénzügyi szempontból viszonylag kevés kompromisszummal. Mindez persze nem azt jelenti, hogy a Magyar Pavilon költségvetését meg kellene nyirbálni, hanem azt, hogy a képzőművészetre még mindig nagyon kevés és rosszul elosztott pénz jut. 2007-ben a Holland Pavilonnak például háromszor nagyobb összeg állt a rendelkezésére, a németnek meg majdnem négyszer annyi, mint nekünk.

☉ **BK:** Mi volt a korábbi véleményed a Biennaléről? Változott-e ez 2007-ben, a kiállítás megrendezése után? Ha igen, mennyiben?

☉ **TK:** 2007 előtt kicsit idejétmúlt eseménynek láttam a *Velencei Biennálét* a nemzeti pavilonok rendszerével, de talán épp 2007-ben történt egy látható áttérés, hogy ezt a kiállítási formátumot valahogy kritikai értelemben meg lehessen újítani, vagy inkább korszerűbb tartalommal feltölteni. Ez a törekvés szerencsére azóta is folytatódik.

☉ **BK:** Mennyi idő telt el a kiállítás megszervezésére való felkéréstől a megnyitőig? Elegendőnek érezted-e ezt az időt a kiállítás eredetileg elképzelt megvalósításához? Milyen munkafázisai voltak ennek az időszaknak?

☉ **TK:** A kuratori megbízatást – a zsűri második döntését követően – 2007. február 1-jén vagy 2-án kaptam meg. Ha jól emlékszem, a kiállítás, azaz a Magyar Pavilon, 2007. június 8-án nyílt meg, tehát gyakorlatilag négy hónap állt rendelkezésre a munka teljes elvégzésére. Ez az idő leginkább a kiállítást kísérő könyv (katalógus) kiadása szempontjából volt roppant, már-már elviselhetetlenül szűkös, annál is inkább, mivel egy szöveget leszámítva a kiadvány minden írása eredeti

¹ Andreas Fogarasi: *Kultur und Freizeit (Kultúra és szabadidő)*. 52. *Esposizione Internazionale d'Arte. La Biennale di Venezia*. Magyar Pavilon, Velence, 2007. június 10 – november 21. Kurátor: Timár Katalin

² Az UNESCO egyik legjelentősebb szakmai szervezetében, az AICA-ban (Association Internationale des Critiques d'Art) Magyarország az 1960-as évek óta van jelen. Az önálló magyarországi szekció 1999-ben alakult egyesülétté Műkritikusok Nemzetközi Szövetsége Magyar Tagozata néven. Ld. www.aica.hu

³ 2007-ben a *Biennále* szakmai zsűrije – András Edit, Boros Géza, Nemes Attila, P. Szűcs Julianna, Pálfi Livia – győztes pályázatnak Nemes Csaba *Remake I-X* című munkáját (kurátorok: Maja és Reuben Fowkes) szavazta meg, ám formai okokra – nem lehet két kurátora/kurátorpárosa a projektnek – hivatkozva a minisztérium nem fogadta el a zsűri döntését. A zsűri a második körben Andreas Fogarasi *Kultur und Freizeit (Kultúra és szabadidő)* című projektjét (Timár Katalin kurátorságával) találta a legjobbnak, és így végül ez a munka képviselte Magyarországot a 2007-es Biennálén.

* 1962-ben született Budapesten. Tanulmányait 1984 és 1990 között az ELTE BTK angol-művészettörténet szakán végezte. 1993-1994-ben a Közép-Európai Egyetem (CEU) posztgraduális képzésén vett részt. 1996 és 1998 között Kállai Ernő-ösztöndíjban részesült. 1998-ban Eötvös-ösztöndíjat, 2001-ben Henry Moore-ösztöndíjat kapott. 2012-ben a PTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskolában doktorált. 1995 és 1999 között a Múcsarnok munkatársa volt. 2002-től a Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum muzeológusa. 2013 óta a PTE Művészeti Kar oktatója. 2008-ban Németh Lajos-díjjal tüntették ki. Számtalan hazai és nemzetközi kiállítás kurátora.

mű, melyet a mi felkérésünkre, erre az alkalomra írtak a szerzők.⁴ A tanulmányok négy különböző nyelven íródtak (angol, német, olasz, magyar), és ezeket mind le kellett angolra és magyarra is fordítani. Ehhez még hozzájött az, hogy a könyv tervezője, MARCUS MAURER Münchenben élt, a művész, ANDREAS FOGARASI Bécsben, én pedig Budapesten. Nagyon büszke vagyok arra, hogy a könyv mégis elkészült időre, azaz a megnyitóra (nem a Magyar Pavilon, hanem a *Biennale* megnyitójára). A stáb és a szerzők nélkül ez nem lett volna lehetséges.

Ezen a négy hónapos időszakon belül nehéz a munkafázisokat precízen elkülöníteni, mert szinte az első perctől kezdve egyszerre kellett mindenben dolgozni, túl sok ütemezésre nem volt lehetőség. Velencében kb. szűk három hetet szántunk az építésnek.

Az, hogy végül is minden rendben megvalósult, részben a művész precíz munkájának, részben pedig GÁSPÁR JÚLIÁNAK, a Biennale Iroda akkori vezetőjének volt köszönhető, akinek hatalmas szakmai tapasztalata, helyismerete és elkötelezettsége tette lehetővé, hogy mindent időben és rendben meg tudtunk szervezni.

✦ **BK:** *Ki finanszírozta a kiállítás költségeit? Mekkora költségvetéssel dolgoztatok?*

✦ **TK:** A kiállítást hivatalosan teljes egészében az akkori NKA-n keresztül az Oktatási és Kulturális Minisztérium finanszírozta. Ez a költségvetés⁵ nem tartalmazta a mű teljes előállítási költségét, viszont magában foglalta a Biennale Iroda működési költségeit, beleértve a koordinátor fizetését is.

✦ **BK:** *A Velencei Biennale régóta erősen kritizált nemzeti pavilonrendszerben való gondolkodása miatt (a nemzeti pavilonok célja „az adott ország művészeti termésének kétévente történő bemutatása”). Az általad választott művész, Andreas Fogarasi ugyan magyar származású, s régóta aktív szereplőként vesz részt a kortárs magyar képzőművészeti életben, ám osztrák állampolgár, Bécsben született és ott is él. Milyen szempontok alapján döntöttél Fogarasi munkáinak bemutatása mellett a Magyar Pavilonban?*

✦ **TK:** Eredetileg egy teljesen más projekttel szerettem volna pályázni, amely abból indult volna ki, hogy Bulgáriának nincs állandó pavilonja. Szerettem volna egy bolgár-magyar projektet csinálni. Közben azonban egyrészt informális csatornákon eljutott hozzám a hír, hogy 2007-ben mégis lesz Bulgáriának hivatalos pavilonja, másrészt a rendelkezésre álló csekély idő nem tette volna lehetővé egy vadonatúj, ráadásul nemzetközi projekt megvalósítását. Ezalatt volt

Andreas Fogarasi (szemből) és Petrányi Zsolt (háttal) 2007-ben helyszíni szemlén Velencében a zárt Magyar Pavilon bejárata előtt.
© Fotó: Timár Katalin

alkalmam megtekintetni Andreas Fogarasi kiállítását Bécsben (a *Kultur und Freizeit* projekt első négy videóját) a Georg Kargl Boxban,⁶ és azonnal tudtam, hogy az itt szereplő műve(ke)t szeretném bemutatni.

Andreas projektjét azért tartottam roppant aktuálisnak, mert szerintem indirekt választ adott bizonyos kérdésekre, amelyeket a 2006 őszi utcai zavargások⁷ hoztak a felszínre, és amelyek elsősorban a múltunkhoz való kibeszéletlen és reflektálatlan viszonyainkból adódnak.

Annak, hogy Andreas lényegében osztrák, a választásomhoz eredetileg semmi köze sem volt, de később örültem, hogy épp ezzel a „nemzeti pavilon – nemzeti művész” hagyományát meg tudom valamennyire bolygatni.

✦ **BK:** *A téma, amit Fogarasi a Kultur und Freizeit című projektjében feldolgoz, illetve az ehhez kapcsolódó (ennek kiegészítéseként értelmezendő), általad szerkesztett tanulmánykötetben olvasható elméleti kérdésfelvetések nagyrészt Magyarországhoz köthetők, de tágabban értelmezve a volt keleti blokk egészét érintő jelenségre mutatnak rá. Mennyiben gondolod úgy, hogy a kiállítással és a könyvvel a kortárs magyarországi képzőművészetet reprezentáltad Velencében? Cél volt-e ez egyáltalán?*

✦ **TK:** Mivel a *Kultur und Freizeit* témája magyar; mivel Andreas, hogyha nem lenne magyar származású, akkor nagyon kevés valószínűséggel nyúlt volna ehhez a témához (hiszen annak megtalálása hely- és nyelvismeretet feltételez); mivel a kurátor jórészt a magyar közeg és kultúra „terméke”, ezért azt gondolom, hogy ez egy „magyar” projekt volt. Amire sokan nem is gondoltak, és amire Andreas hívta fel a figyelmünket: a tény, hogy ő ezzel a projekttel a Magyar Pavilonban szerepelt,

4 A kötet szerzői: Jochen Becker, Sergio Bologna, Anthony Davies, Stephan Dillemuth, Jakob Jakobsen, György Péter, K. Horváth Zsolt, Barbara Steiner, Timár Katalin, Zorán Vukosavljević.
5 2007-ben 49 millió forint volt a Magyar Pavilon költségvetése.

6 *Andreas Fogarasi. Norden, Georg Kargl BOX, Bécs, 2006. november 10 – 2007. január 13.*

7 2006 őszen több kormányellenes tüntetés volt Budapesten, miután nyilvánosságra került az akkori miniszterelnök, Gyurcsány Ferenc ún. őszi beszéde.

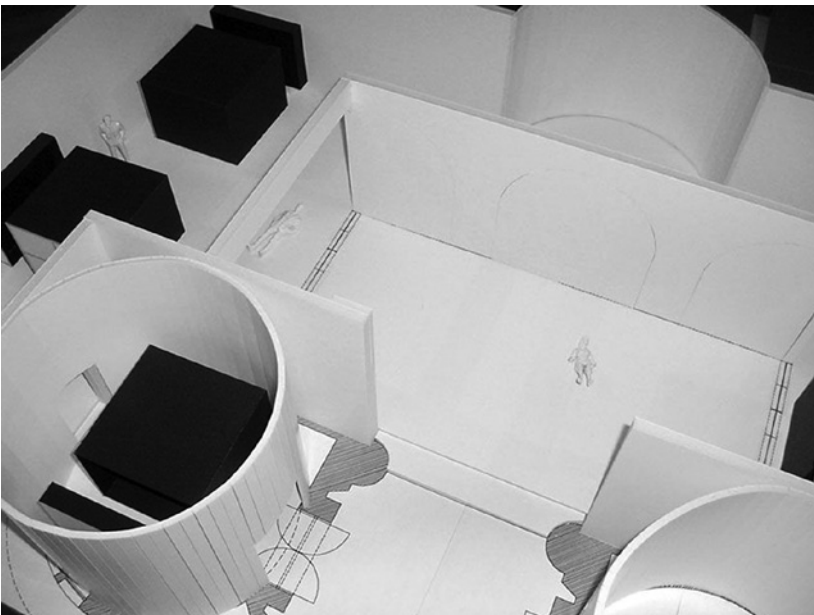

Andreas Fogarasi az üres Magyar Pavilonban 2007-ben.
© Fotó: Timár Katalin

Enteriőr az üres Magyar Pavilonról. Átlátás a nyitott átriumon keresztül.
© Fotó: Timár Katalin

Andreas Fogarasi velencei kiállításának installációs modellje a Magyar Pavilon makettjével.

az Magyarországot is jellemezte – természetesen pozitív értelemben. Ilyen értelemben ez egy „magyar” bemutató volt, bármit is jelentsen az a szó, hogy „magyar”.

Én a pályázat során végig arra törekedtem, hogy egy olyan projektet vázoljak fel, és azután remélhetőleg valósítsak is meg, amely engem érdekel. Azt feltételeztem, hogy ha engem izgat a téma, akkor valószínűleg másokat is érdekelni fog. A magyarországi képzőművészet reprezentációja direkt értelemben nem volt a célom, de úgy gondolom, hogy indirekt módon ez mégis megtörtént.

✚ **BK:** *A ti projektetek (kiállítás és könyv) nagyrészt illeszkedik az akkor és talán még ma is oly kedvelt „Vergangenheitsbewältigung” (múltfeldolgozás) tematikába. Véleményed szerint mennyiben volt mindennek szerepe az Arany Oroszlán-díj elnyerésében? Hová pozicionálnád a Magyar Pavilonban látottakat, összehasonlítva az abban az évben a többi pavilonban kiállítottakkal?*

✚ **TK:** Amennyire én látom, ez a tematika, amely azóta csak még népszerűbb lett, akkoriban talán még nem volt ennyire elterjedt. A tematikának a zsűri megfogalmazása szerint fontos szerepe volt a döntésükben, de az indoklásban hangsúlyosan említették magát az installációt is, a kettő szoros kapcsolatát.⁸

Nehéz összehasonlítani a Magyar Pavilont a többivel, mert azok közül nagyon keveset láttam. A megnyitó előtt azért, mert még nem készültek el, a megnyitó után meg azért, mert fontosnak tekintettem, hogy inkább a Magyar Pavilonban legyenek elérhető a szakmai látogatók számára.

Ha tagja lettem volna az az évi zsűrinek, akkor én a holland⁹ vagy a omán¹⁰ pavilon között döntöttem volna. Emlékezetpolitikai szempontból talán a románhoz álltunk a legközelebb, a politikai téma, illetve a kiállítás és a kiadvány kapcsolata miatt pedig inkább a hollandhoz.

✚ **BK:** *Mesélj egy kicsit a megvalósult kiállításról. Hogyan nézett ki az installáció, mi volt a rendezési elv? Kik és milyen intézmények vettek részt a kiállítás megvalósításában?*

✚ **TK:** A pavilonban hat, vetítésre szolgáló speciális fekete „doboz” volt látható, ezekben ment a hat, budapesti művelődési házzal foglalkozó videó. A dobozok vetítő- és ülőrésze nem minden esetben helyezkedett el azonos távolságra

8 A nemzetközi zsűri indoklása szerint: „a kiemelkedő nemzeti kiállításért járó Arany Oroszlánt egy olyan pavilon kapja, ahol az építészet és a kultúrtörténet segítségével elgondolkodtató és költői kapcsolatokat hoztak létre a tartalom, a képi nyelv és a kiállítás architektúrája közt. A zsűri elismerésre méltónak tartja a művész megközelítését is, amellyel a modernitást, illetve annak utópiáit és kudarcait vizsgálja közös történelmünk kontextusában.” Ld. www.mucsarnok.hu

9 Aernout Mik. *Citizens and Subjects*. 52. *Esposizione Internazionale d'Arte. La Biennale di Venezia*. Holland Pavilon, Velence, 2007. június 10 – november 21. Kurátor: Maria Hlavajova.
10 *LOW-BUDGET MONUMENTS*. Victor Man, Cristi Pogacean, Mona Vatamanu & Florin Tudor. 52. *Esposizione Internazionale d'Arte. La Biennale di Venezia*. Román Pavilon, Velence, 2007. június 10 – november 21. Kurátor: Mihnea Mircan.

Az Arany Oroszlán Díj. 2007

egymástól, volt olyan vetítőrész, melyhez nem is tartozott ülőrész. A hat doboz elhelyezése nem volt szimmetrikus és egyenletes, az egész apszis-rész, valamint az átrium szándékolatlan üresen maradt. A jobboldali bejárati részben egy hatalmas ülőalkalmatosságot helyeztünk el a katalógus nézőpéldányaival. Az elrendezés tulajdonképpen a művész tervei szerint történt, ezt is a mű részének tekintettük. A kiállítás megvalósításában elsősorban a Múcsarnok vett részt, valamint bizonyos feladatokra (például a dobozok gyártása és installálása, a nyomda, a kiadó stb.) külsős vállalkozókkal kötöttünk szerződést.

Intézményekkel az idő rövidege miatt sajnos nem kooperáltunk, és utólag nekem ez hiányzik a legjobban.

✳ **BK:** *Milyen volt a nemzetközi és a magyar visszhangja az ott bemutatottaknak?*

✳ **TK:** A mai napig megdöbbentőnek találom a nemzetközi és a magyar visszhang közötti óriási szakadékot. Itthon elmondtak róla minden létező rosszat, megvádoltak minket minden létező rosszal (ennek egy része már-már a becsületsértés határát súrolta), és ez semmit se változott a díjjal.¹¹ Nemzetközileg azonban nagy volt a siker.¹² Paradox módon – és ezt az itthoni kritikusok sem ismerték fel – ezzel épp azt a célt valósítottuk meg, hogy Magyarországot „méltón” képviseljük a nemzetközi szcénában. Ha ehhez az „kellert”, hogy itthon csak szidást kapjunk, akkor ezen az áron is.

✳ **BK:** *Milyen hatással volt (ha volt) a Biennále és az Arany Oroszlán-díj saját művészettörténelmi karrieredre? (Kaptál-e közvetlenül ennek hatására meghívást*

külföldi kiállítás megszervezésére, kialakultak-e nemzetközi kapcsolataid stb.?)

✳ **TK:** Már a *Biennále* előtt is kiterjedt nemzetközi kapcsolatokkal rendelkeztem, a velencei elismerés hatására ez nem nagyon változott. Ezidáig a díjnak pozitív hatása nem volt a karrieremre (negatív igen). Ha jól számolom, összesen egy meghívást kaptam, jórészt a díj hatására: 2009-ben a müncheni Galerie Traversée-ben rendeztem egy nemzetközi kiállítást.¹³

✳ **BK:** *Milyen emlékeid vannak a kiállítás-rendezésről a Biennálén?*

✳ **TK:** Az emlékeim nagyrészt pozitívak.

✳ **BK:** *Rendeznél-e ma megint kiállítást a Biennálén?*

✳ **TK:** Elvben szívesen, bár ezt az egyedülálló lehetőséget – ahogy azt az elején is említettem – inkább nem venném el azoktól a főleg fiatal kurátoroktól, akik tele vannak jobbnál jobb ötletekkel.

Készült: Budapest, 2012. augusztus 1.

¹¹ A 2007-es *Biennáléről* a hazai művészeti sajtóban megjelent ismertetőik szinte alig, vagy negatívan említették a magyar kiállítást. Ld.: Nagy Edina: A biennálén innen és TÚL... – Velence, 2007 nyár. *Artmagazin*, 2007/4, 20–30.; Andrási Gábor: Presztízscsaták és utóvédharcok – Velencei Biennále. *Műértő*, 2007/július–augusztus; Antal István: Az élet és a művészet, avagy a külvilág problémáinak betörése az 52. Biennále programjába. *Balkon*, 2007/11–12. A legerősebb hangú kritika a *Mozgó Világban* jelent meg. Ld.: P. Szűcs Julianna: Lexikon és szöveggyűjtemény. *Mozgó Világ*, 2007/11.

¹² Néhány nemzetközi kritika: Kultur und Freizeit. *Springerin*, 2007/Bd. XIII, Heft 1; Kultur und Freizeit. *Multitudes* 2007/30; Almuth Spiegler: Irritierendes Länderspiel in Venedig. *Die Presse*, 2007. október 17.; Kunstbiennale in Venedig: Goldener Löwe für Andreas Fogarasi. *Der Standard*, 2007. október 22.

¹³ *Periodic Table*. Galerie Traversée, München, 2009. november 12 – 2010. január 16. Kiállító művészek: Dora García, Martin Schmidl, Nick Crowe, Nika Radic, Stefan Nikolaev.